

GUIA DOCENT
GEOGRAFIA URBANA

Coordinació: BELLET SANFELIU, MARIA CARMEN

Any acadèmic 2021-22

Informació general de l'assignatura

Denominació	GEOGRAFIA URBANA			
Codi	101175			
Semestre d'impartició	1R Q(SEMESTRE) AVALUACIÓ CONTINUADA			
Caràcter	Grau/Màster	Curs	Caràcter	Modalitat
	Grau en Geografia	2	OBLIGATÒRIA	Presencial
Nombre de crèdits assignatura (ECTS)	6			
Tipus d'activitat, crèdits i grups	Tipus d'activitat	PRACAMP	PRAULA	TEORIA
	Nombre de crèdits	1	1	4
	Nombre de grups	1	1	1
Coordinació	BELLET SANFELIU, MARIA CARMEN			
Departament/s	GEOGRAFIA I SOCIOLOGIA			
Distribució càrrega docent entre la classe presencial i el treball autònom de l'estudiant	<p>60 hores en sessions teòriques i pràctiques (2h.). La majoria a l'aula 1.33.2. (Sempre que la situació pandèmica ho permeti, en cas necessari es pot plantejar un canvi en docència on-line o combinada amb docència presencial). Les sessions teòriques es combinen amb 20 hores de sessions pràctiques, de seminari i de treball de camp.</p> <p>Dues d'aquestes sessions impartides a dimecres tarda: 10/11/2021 de 16h a 19h i 17/11/2021 de 16h a 18h (impartides per Josep Ramon Mòdol. Aula: 3.48)</p> <p>90 hores de treball autònom de l'estudiantat</p>			
Informació important sobre tractament de dades	Consulteu aquest enllaç per a més informació.			
Idioma/es d'impartició	Català			
Distribució de crèdits	4 crèdits teòrics 2 crèdits pràctics			

Professor/a (s/es)	Adreça electrònica professor/a (s/es)	Crèdits impartits pel professorat	Horari de tutoria/lloc
BELLET SANFELIU, MARIA CARMEN	carme.bellet@udl.cat	5,5	
MODOL RATES, JOSEP RAMON	josepramon.modol@udl.cat	,5	

Informació complementària de l'assignatura

La Geografia Urbana se centra en l'estudi dels processos d'urbanització i l'anàlisi del context que explica com, quan i perquè creixent (o no), canvien i es transformen les ciutats i el món urbà. L'etimologia de CIUTAT (*civitas*) ens remet a una organització socioeconòmica i política determinada. Mentre els termes URBÀ/URBANITZACIÓ (*Urbs*) fan referència a la fàbrica urbana (el constructe físic i funcional) i al procés de transformació físic i funcional de l'espai que comportarà també uns canvis en les formes de vida.

Aquestes formes de vida urbanes caracteritzen cada cop més les nostres societats i les d'aquells territoris més articulats als processos de la globalització contemporània. La globalització s'ha convertit en el principal motor i difusor de lo urbà, contribuint a la dissolució de les ja difoses barreres entre lo rural i lo urbà, la ciutat i el camp. Un procés d'urbanització que ha estat, a més, alimentat en les darreres dècades pels processos de finançament de l'economia.

Malgrat les visions contrastades i sovint contraposades (fílies i fòbies) sobre lo urbà i les ciutats, és innegable el fet que la ciutat és un dels artefactes més complexos que mai ha creat la humanitat i que el procés d'urbanització ha estat una de les transformacions més intenses i espectaculars de les societats contemporànies.

L'objectiu de l'assignatura és el d'oferir una introducció completa i transdisciplinària al fenomen urbà, atenent a la dimensió actual i a la gènesi històrica des de la revolució industrial als problemes de la urbanització i del seu resultat principal: la ciutat. Es pretén que l'estudiant conegui les principals teories i conceptes en l'estudi de lo urbà i sàpiga utilitzar les principals fonts i instruments necessaris per a l'anàlisi de la ciutat contemporània en el context europeu.

Hi ha maneres molt diferents d'afrontar l'estudi de la urbanització i les ciutats que des de la Geografia Urbana ha tendit a centrar la seva mirada en:

- l'estudi de les xarxes i les relacions interurbanes;
- l'estudi de la forma, les funcions i la composició social;
- l'estudi dels processos històrics i els contextos d'urbanització.

Abordar tots els enfocaments possibles (que no són excloents) depassaria el marc d'una sola assignatura, així que es decideix aquí centrar l'atenció en el segon i tercer aspectes. De fet en el marc d'aquesta assignatura ens interessa l'estudi històric dels processos d'urbanització per a entendre i explicar com, quan i perquè creixent (o no), canvien i es transformen les ciutats i allò que considerem és urbà, al menys des de la industrialització. Entenem la ciutat com un dels possibles resultats del procés d'urbanització i, per això mateix, resulta molt més interessant entendre i arribar a explicar els factors que l'expliquen més que no pas fixar-se en els seus resultats.

El marc teòric se centra en comprendre la urbanització com a procés (les formes resultants i els agents actuant) per a comprendre les estructures, formes i paisatges i els problemes que genera. Es pretén que l'estudiant conegui els principals conceptes i teories en l'estudi urbà i sàpiga utilitzar les principals fonts i instruments necessaris per a l'anàlisi de la ciutat contemporània. El programa aporta, al mateix temps, coneixements bàsics sobre la planificació urbana en el context català.

A l'assignatura es combinen tres tipus de sessions. En el primer tipus de sessions es combinen les classes presencials més teòriques amb la participació més activa dels estudiants. El segon tipus de sessions són més pràctiques, destinades a conèixer i tractar dades i fonts d'informació sobre els processos d'urbanització i el fenomen urbà a escala de

conjunt de ciutat i barris / districtes. El tercer tipus de sessions consisteix en visites de treball de camp a diversos barris de la ciutat de Lleida

Objectius acadèmics de l'assignatura

- O1 - Coneixement i capacitat d'interpretació dels processos d'urbanització i fenomen urbà.
- O2 - Coneixement de les principals fonts d'estudi per a l'anàlisi de la ciutat i el procés d'urbanització.
- O3 - Conèixer les principals problemàtiques actuals en les àrees urbanes
- O4 - Entendre les principals línies de les polítiques urbanes contemporànies, especialment les urbanístiques
- O5 - Conèixer les principals figures de planejament urbà en el context català
- O6 - Conèixer les principals fonts d'informació per a l'estudi i anàlisi urbana

Competències

- CB2 Aplicar els coneixements a la feina o vocació d'una forma professional i posseir les competències que solen demostrar-se per mitjà de l'elaboració i defensa d'arguments i la resolució de problemes dins la seva àrea d'estudi.
- CB3 Capacitat de reunir i interpretar dades rellevants (normalment dins la seva àrea d'estudi) per emetre judicis que incloguin una reflexió sobre temes rellevants d'índole social, científica o ètica
- CB5 Saber desenvolupar les habilitats d'aprenentatge necessàries per emprendre estudis posteriors amb un alt grau d'autonomia
- CE5 Aprendre a extreure informació geogràfica dels recursos existents a internet
- CE10 Reconèixer en el paisatge les transformacions generades pels usos humans en l'esdevenir històric
- CG1 Valorar els mecanismes d'interacció de la societat amb el medi ambient
- CG2 Identificar els grans conflictes i desigualtats de la societat humana
- CG3 Caracteritzar la diversitat espacial dels territoris
- CT4 Adquirir coneixements bàsics d'emprenedoria i dels entorns professionals.

Continguts fonamentals de l'assignatura

TEMA 1 - L'estudi de lo urbà, la ciutat i els processos d'urbanització

1.1 - La ciutat i el fenomen urbà. Proposta d'un marc d'estudi de la urbanització.

-KNOX, P. (1994), "Urbanization and urban geography" a *Urbanization. An Introduction to urban geography*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, p.8-16.

1.2.- Les dificultats en la definició i delimitació d'allò urbà

-LOIS, R. (2012) (Coord) *Los espacios urbanos*, Biblioteca nueva, Madrid, pp.11-45

-BRENNER, Neil; SCHMID, C. (2016), "La era urbana en debate", a *EURE: revista latinoamericana de estudios urbano regionales*, ISSN-e 07176236, N°. 127, 2016, págs. 307-339 <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5819806>

1.3 - Fonts d'estudi bàsiques de la ciutat i el fenomen urbà.

- ESCOLANO UTRILLA, S. (2017), "Fuentes para el estudio geográfico de las ciudades de la urbanización", en *Los espacios urbanos: Procesos y organización territorial Elementos para su estudio en el grado de "Geografía y Ordenación*

del Territori” https://docs.wixstatic.com/ugd/91d437_e548341e8e914f33a1248417178d6597.pdf

TEMA 2 . L'anàlisi morfològic del paisatge urbà.

2.1.- L'anàlisi del plànol de la ciutat. Elements que incideixen en la diversitat tipològica del paisatge urbà.

- CAPEL, H. (2002), “El análisis morfológico y los elementos del plano de la ciudad” en *La morfología de las ciudades* Barcelona, ed. del Serbal, p. 70-89

2.2.- Les formes de creixement i els teixits de les ciutats: el barri històric, l'eixample, el creixement suburbà, la ciutat jardí, els polígons d'habitatge.

- CAPEL, H. (2002) *La morfología de las ciudades*, Capítulo 12 . Los tejidos urbanos, Barcelona, El Serbal, p. 439-495

2.3.- Dinàmiques immobiliàries, usos del sòl i estructura urbana. Els agents urbans

- CAPEL, H. (2013) *La morfología de las ciudades* , Vol. III Agentes urbanos y mercado. Páginas 15 a 25 dedicadas a Actores y agentes; 77 a 95 dedicadas a Propietarios en el contexto contemporaneo; 127 a 151 dedicadas a promotores y constructores.

TEMA 3 – La petjada dels processos històrics en la ciutat actual. La ciutat del XIX i començaments del segle XX

3.1- La ciutat industrial i els factors d'urbanització. Industrialització i urbanització a Europa i Espanya.

-Visionar en casa: VIDEO (19,05 MINUTS): Breu historia de la urbanització: Visionat del vídeo:

<https://www.youtube.com/watch?v=W-SVInBuMUY> UNED – El proceso de urbanización, Ma Pilar Borderías; Jose Miguel Santos (Geografía - UNED) Durada: 19,05 minuts

-LOIS, R. (2012) (Coord) *Los espacios urbanos*, Biblioteca nueva, Madrid, p.106-129 (fins a “Los principios del urbanismo moderno”) Accés electrònic per usuaris UdL

3.2 - La planificació i la construcció dels eixamples del XIX . El cas de l'eixample de Barcelona

-MARTIN RAMOS, A.; NOGUERA ESTEBAN, J. (2010) *El efecto Cerdà. Ensanches mayores y menores*, Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona - Iniciativa Digital Politècnica, UPC , Barcelona , p..1-40
<https://upcommons.upc.edu/handle/2099.3/36871>

- Vídeos a visionar i treballar:

. Vídeo 1 :Un visionari maleït: Cerdà, de Lluís Permanyer (Sense Ficció. Canal 33, 2013) (52,23').
<https://www.youtube.com/watch?v=6wdDwWyTTDA&t=2425s>

-. Vídeo 2: Els Plans de Cerdà - Sense Ficció 2020 (52,15')- <https://www.youtube.com/watch?v=3r5V5UIH7rQ>

3.3 – Les herències i empremtes a la ciutat contemporània de l'urbanisme funcionalista.

-CAPEL, H. (2002), “La carta de Atenas y la organización del espacio urbano”, a *La morfología de las ciudades. Vol.1 – Sociedad, cultura y paisaje urbano*, Barcelona, El Serbal, p.393-406

-HALL, P. (1996) “La ciudad de las torres”, *Ciudades del mañana*, Barcelona, Ed. Del Serbal, p.216-252

TEMA 4 . La ciutat i lo urbà a mitjans i darrers de segle XX. Estructura, forma, i paisatge

4.1 - Les característiques socioeconòmiques de la ciutat en la xarxa global

-MUÑOZ, F. ; NELLO, O. (2004) "Las ciudades hoy: El planeta ciudad", a ROMERO, J. (Coord) *Geografía Humana*, Madrid , Akal, p. 275-309

4.2 - La construcció de la ciutat des dels anys 1970. Polítics, producció i forma urbana

-LOPEZ DE LUCIO, R. (1993), “Características del espacio urbano en la ciudad contemporánea” 181-200, a *Ciudad y urbanismo a finales del siglo XX*, Valencia, Universitat de Valencia

-MUÑOZ, F. (2008), "1000 territorios en deconstrucción", *Urbanización-Paisajes y lugares comunes*, Barcelona, Gustavo Gili, p. 13-41

4.3 - Els productes de la nova urbanització dispersa: la ciudad difusa i les noves perifèries urbanes

-INDOVINA (1998), "Algunes consideracions sobre la ciutat difusa", en *Documents d'anàlisi geogràfica*, núm.33, p. 21-32

4.4 - De cycles immobiliaris i de la financiarització en lo urbà

-BURRIEL, E (2014) "El estallido de la burbuja inmobiliaria y sus efectos en el territorio", en Albertos, J.M.; Sánchez, J.L.; (Coords) *Geografía de la crisis económica en España*. València: Publicacions d'ela Universitat de València , p. 101-140

-MÉNDEZ, R. (2019) *Ciudades en venta. Estrategias financieras y nuevo ciclo inmobiliario en España*. València: Publicacions d'ela Universitat de València , p.121-155

TEMA 5 . Reptes actuals i discursos emergents a la ciutat contemporània

5.1 - Conflictes a la ciutat contemporània

- SEVILLA BUITRAGO, Álvaro (coord.) *et al* (2012) "Conflictos de la ciudad contemporánea: un sondeo internacional", *Urban NS03*, p: 107-137, <http://polired.upm.es/index.php/urban/article/view/1810/2141>

5.2 - Segregació social urbana, gentrificació i desplaçaments.

- DÍAZ PARRA, Ibán. La gentrificación en la cambiante estructura socioespacial de la ciudad. *Biblio 3W. Revista Bibliográfica de Geografía y Ciencias Sociales*. [En línea]. Barcelona: Universidad de Barcelona, 25 de junio de 2013, Vol. XVIII, nº 1030. <<http://www.ub.es/geocrit/b3w-1030.htm>>. [ISSN 1138-9796].

- BLANCO, I.; NELLO COLOM, O. (Coord) (2018) "La segregación urbana: Marco teórico-conceptual y estado de la cuestión", *Barrios y crisis*. València: Tirant lo Blanc , p. 27-49

5.3 - La reivindicació del dret a la ciutat

- BORJA, J. (2012) "Conclusiones generales. Tesis de doctorado", a *Revolución urbana y derechos ciudadanos: claves para interpretar las contradicciones de la Ciudad actual*, Universitat de Barcelona, Marzo de 2012., p. 519-532

http://www.tdx.cat/bitstream/handle/10803/83360/01.JBS_1de2.pdf;jsessionid=982183D1D587DF091EE8D937BCDDC59C.

5.4 - Noves polítiques i propostes d'intervenció

-La Trama Urbana (2014), "Entre l'excepcionalitat i la informalitat: apunts per a un urbanisme postbombolla", a *Papers.Revista de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona*, Núm.57 (gener 2014), Monogràfic: Discursos emergents per a un nou urbanisme, pp.55-62 http://www.iernb.uab.es/htm/revistaPapers_numeros.asp?id=62

- Mardones, N.; Luque, J.; Aseguinolaza, I. (2019) " La ciudad del cuarto de hora, ¿una solución sostenible para la ciudad postCOVID-19?", *Ciudad y Territorio - Estudios Territoriales*, vol. LII, nº 205, 2020, p. 653-664. <https://recyt.fecyt.es/index.php/CyTET/article/view/83491>

Eixos metodològics de l'assignatura

Activitat	CODIFICACIÓ / descripció / tipologia TPD	O*	G*	HP*	HNP*
Classe magistral (M)	AULA 1.33.2 - 20 sessions.	O1, O2		40	30

Seminaris (S)					
Pràctiques (P)	Sessions pràctiques i seminaris (10 sessions) 2 de les sessions en dimecres: 10/11/2021 de 16h a 19h i 17/11/2021 de 16h a 18h	O2, O3		20	
Treball (T)	Un treball de diagnosi sociourbanística d'un barri de la ciutat de Lleida o d'un municipi (amb més de 5.000 hab) basat en l'anàlisi de les fonts d'estudi de lo urbà que es treballaran a les sessions pràctiques.	O1, O2, O3			30
Tutories (Tut)	Les que necessiti el/la estudiant				
Altres (AA)					
Avaluació (AV)	1 examen final				30
TOTAL	El total absolut sempre ha de sumar 150 h (6 ECTS)			60	90

Sistema d'avaluació

Mecanismes d'avaluació	Codificació / descripció-criteris / tipologia TPD	O*	Activitat	%*
Assistència i participació (As)	Participació activa en els debats de classe		(M)	25
Taller d'avaluació (TA) (Examen)	1 avaluació única: 10/01/2022 - 16h (Aula 1.03)			40
Treballs o informes (T)	Un treball de diagnosi sociourbanística d'un barri de la ciutat de Lleida o d'un municipi (amb més de 5.000 hab) basat en l'anàlisi de les fonts d'estudi de lo urbà que es treballaran a les sessions pràctiques.		Treball (T)	35
Altres (A)				
TOTAL				100

O: Objectiu %: Percentatge en la nota final.

L'estudiantat que combini els seus estudis amb un treball a temps complet tindrà dret a demanar avaluació alternativa en un termini de 5 dies des de l'inici de l' semestre. Per a més informació, envieu un correu electrònic a academic@lletres.udl.cat o adreceu-vos a la Secretaria de la Facultat de Lletres.

Bibliografia i recursos d'informació

BIBLIOGRAFIA DE CONSULTA BÀSICA:

AMENDOLA, G. (2000), *La ciudad postmoderna*. Madrid: Celeste, pp. 347

BORJA, J.; MUXI, Z. (2003), *El espacio público: ciudad y ciudadanía*. Barcelona: Electa

CAPEL, H. (2002) *La morfología de las ciudades. Vol.1 Sociedad, cultura y paisaje urbano*. Barcelona: El Serbal, p.554

CAPEL, H. (2013) *La morfología de las ciudades. Vol.3 Agentes urbanos y mercado inmobiliario*. Barcelona: El Serbal, p.461

- ESTEBANEZ ALVAREZ, J. "Los espacios urbanos", dins PUYOL,R; et alter. (1992), *Geografía Humana*. Madrid: Càtedra.
- GEHL, Jan, (2014), *Ciudades para la gente*. Buenos Aires: ed. Infinito, 280 p.
- HALL, P. (1996), *Ciudades del mañana*. Barcelona: Ed Serbal.
- HARVEY, D. (2000) "Megacities lecture: Possible Urban Worlds", <https://progressivegeographies.com/2014/05/01/david-harvey-megacities-lecture-4-possible-urban-worlds-pdf-online/>
- HARVEY, D. (2012) *Ciudades rebeldes. Del derecho a la ciudad a la revolución urbana*. Madrid: Akal
- JACOBS, J. (2011) *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capital Swing (traducció de l'original de 1961)
- KNOX, Paul, L. (1994), *Urbanization. An introduction to urban Geography*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- LOIS, R.; GONZALEZ, J.M; ESCUDERO, LA (2012), *Los espacios urbanos. El estudio geográfico de la ciudad y la urbanización*. Madrid: Biblioteca nueva.
- LÓPEZ DE LUCIO, R. (1993), *Ciudad y urbanismo a finales del siglo XX*. València: Universidad de Valencia.
- MARTIN RAMOS, A.; NOGUERA ESTEBAN, J. (2010) *El efecto Cerdà. Ensanches mayores y menores*. Barcelona: Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona - Iniciativa Digital Politècnica, UPC <https://upcommons.upc.edu/handle/2099.3/36871>
- MERRIFIELD, A. (2019) *La nueva cuestión urbana*. Pamplona: Katakra
- MONCLUS, J. (Ed), (1998), *La ciudad dispersa*. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.
- MUÑOZ Francesc (2008), *Urbanización. Paisajes comunes, lugares globales*. Barcelona: Gustavo Gili, pp. 215
- NELLO, O (2015) *La Ciudad en movimiento. Crisis social y respuesta ciudadana*. Madrid: Diaz&Pons, p. 205.
- ZARATE, A. (2021) *Geografía urbana. Dinámicas locales, procesos globales*. Madrid: Libros UNED

Algunes pàgines web i blogs interessants en el marc de l'assignatura:

<http://www.laciudadviva.org/>

La Ciudad Viva (LCV) es una iniciativa de la Consejería de Fomento y Vivienda de la Junta de Andalucía que se inscribe dentro de un proyecto político de mejora de la habitabilidad urbana y territorial, a través del diseño social, sostenible y productivo de los espacios públicos y domésticos de nuestras ciudades, reflexionar sobre el alcance de las nuevas dinámicas complejas de las ciudades, valorar y analizar las iniciativas que responden de manera más adecuada a estos Nuevos requerimientos, son tareas de vital importancia y que nos incumben a todos en estos momentos.

<http://www.paisajetransversal.org/>

Paisaje Transversal es una OFICINA que impulsa, coordina, diseña y asesora procesos de transformación y análisis urbano desde la participación, la ecología y la creatividad, siempre adaptados a la realidad local.

Además, Paisaje Transversal lleva funcionando desde 2007 como PLATAFORMA de pensamiento e investigación sobre la ciudad y el territorio. Esta plataforma sirve como apoyo teórico a la oficina y su imagen más visible es este blog www.paisajetransversal.org. Uno de los blogs más influyentes de arquitectura en castellano en el mundo desde hace más de 4 años.

<https://www.ggu2015.com/>

Web del grup de Geografia Urbana de la Asociación de Geógrafos Españoles.

<http://www.cafedelasciudades.com.ar/carajillo/>

Página del Área de Gestión de la Ciudad y Urbanismo de la UOC y la revista on-line que publica en Buenos Aires el arquitecto Marcelo Corti.

<http://www.observatoriometropolitano.org/que-es-el-observatorio-metropolitano/>

Observatorio Metropolitano, un proyecto que reúne a diversos colectivos multidisciplinares en un espacio de reflexión sobre los fenómenos de transformación que caracterizan hoy a las metrópolis contemporáneas partiendo del caso de Madrid

<http://www.ciudadesaescalahumana.org/>

Ciudades a escala humana. Blog de Manuel Fernandez, consultor independent especialitzat en pensament urbà estratègic i dissenyador de accions innovatives.

<http://oriolnello.blogspot.com.es/>

Blog de Oriol Nel.lo Colom.

<http://nomada.blogs.com/>

Nomada. Blog del pensador Juan Freire sobre la societat i el coneixement oberts

<http://cadaveresinmobiliarios.org/>

Cadaveres inmobiliarios. Base de Datos Post-burbuja. Localizar y documentar en una base de datos abierta todos los desarrollos que murieron antes de tiempo.

<http://towardsthehumancity.org/>

Financiarización de la economía – urbanismo - [https://vimeo.com/220950799?](https://vimeo.com/220950799?t=1&cn=ZmxleGlibGVfcmVjc18y&iid=4822dcf10db14abd966818439508a4ea&uid=1201182474&nid=244+272699400)

[t=1&cn=ZmxleGlibGVfcmVjc18y&iid=4822dcf10db14abd966818439508a4ea&uid=1201182474&nid=244+272699400](https://vimeo.com/220950799?t=1&cn=ZmxleGlibGVfcmVjc18y&iid=4822dcf10db14abd966818439508a4ea&uid=1201182474&nid=244+272699400)